

ANTİK YUNAN VE ROMA’ DA “KAMUOYU” KAVRAMI

Necdet Ekinci*

Özet

Günümüz anlamından oldukça uzak olsa da, kamuoyu tarihin her döneminde farklı biçimlerde varlığını sürdürmüştür. Bu durumun ciddiye alınacak kadar haklı nedenleri bulunmaktadır. Ortak düşüncenin/ kanaatin tanıklık ettiği Antik Yunan sözcük hazinesi, büyük bir zenginlik, bir o kadar da, bizi yanılgıya düşürebilecek anlam kayganlığına sahiptir. Bu yaklaşım içinde Antik Yunan’da ortaya çıkmış, başta Platon ve Aristoteles olmak üzere dönemin düşünürlerinin dikkat çektiği bir kavram olan doxa/Δόξα/yanlış kanaat; ilk düzeyde, düşüncenin eş anlamı olarak kendini göstermektedir.

Roma büyük ölçüde Antik Yunan düşüncesinden etkilenmiştir. Antik Yunan kültüründe doxa, Antik Roma kültüründe Latince karşılığı fama/rumor/söylencenin temsil ettiği anlamdan beslenip güç aldığı, gerçek temel bir özellik olarak ortaya çıkmaktadır.

Kamuoyunun XVIII. yüzyılda ulaşılmış olduğu çağdaş anlamını iyi anlayabilmek için , Roma İmparatorluğu’nun yıkılmasından sonra, Orta Çağ’ın kendine özgü, merkezi olmayan dinsel ve siyasal iktidarlarının biçimlendirdiği olaylar içinde, bu kavramı izlemek gerekir. Bu dönemin koşullarının etkisi ile, kamuoyunun almış olduğu biçimi bilmek, günümüz siyasal alanını anlamak bakımından son derece önemlidir.

Anahtar sözcükler: kamusal alan, kanaat, doxa, fama. kamuoyu.

PUBLIC OPINION CONCEPT IN ANCIENT GREECE AND ROME

Abstract

Although it is quite far from the meaning of today, public opinion has existed in different forms in each historical period. There are good reasons for this so it will be taken seriously. Common thought / opinion in the presence of the ancient Greek vocabulary testified great wealth, at least as a means of sliding that will reduce our errors. In this approach, a concept that emerged Doxa / Δόξα / false opinion that attracts especially Plato and Aristotle, even in ancient Greece in the first level, it stands as a synonym for thought.

Roma was largely influenced by the ancient Greek idea. Doxa in ancient Greek culture, the Latin equivalent of ancient Roman culture fama/rumor/myth represented, he introduced power, comes as a real main feature.

To understand the contemporary meaning of public opinion that it has reached in XIII. century, after the collapse of the Roman Empire, in the events that shaped their religious power and decentralized political follow this concept, with the effect of the conditions of that period, namely its taking shape, is extremely important to understand the policy area today

Keywords: public space, opinion, doxa, fama. , public opinion

* Doç. Dr., Giresun Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü, Sosyal Bilimler ve Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

GİRİŞ:

Günümüzdeki anlamının dışında da olsa, en ilkel dönemlerde bile, *kamuoyuna* yakın bir oluşum ve bir olgunun varlığından söz etmek mümkündür. İlkel dönemlerden başlayarak, *kamuoyu* kavramı, kimi dönemlerde varlığı tam olarak dile getirilmemiş, *yönetenlerin yönetilenleri* yönlendirmek için üzerinde durdukları bir olgu olmuş, günümüzdeki biçim ve anlamından her dönemin özelliklerine göre farklılıklar göstererek, varlığını şu ya da bu biçimde günümüze dek sürdürmüştür (Meray, 1954:266).

Bununla birlikte, *kamuoyu* kavramının *tarihsel* kullanımında sürekli bir *ön yargı* göze çarpmaktadır. Bu terimin XVIII. Yüzyıl'da belli başlı **Avrupa** dillerinde ortaya çıkıp, *tarihsel söylem* içinde *kamuoyu* adıyla kullanılması, oldukça yenidir (Habermas, 1997)¹. *Kamu* okuyucuları tarafından *siyasal ve eleştirel aklın* ilk kullanımı, XVII. Yüzyıl'ın sonlarında **İngiltere**'de ortaya çıkmış², XVIII. Yüzyıl **Fransası**'nda günümüzdeki anlamını kazanmış olan *kamuoyu*, XIX. Yüzyıl'ın ilk yarısında *liberal toplumlarda* yozlaşma sürecine girmiştir. Bu biçimde, yalnızca varlığı bilinen ve üzerinde düşünce üretilen *kamuoyunun* bu kısa sürmüş varlığından ve *tarihsel süreç* içindeki belirtilerinden zamanla uzaklaşmış, tarihçilerin araştırmalarında bu kavramın kullanılması adeta bir *yanılgı* olarak algılanma ya da bir *isteksizlik* kaynağı olarak görülmeye başlanmıştır. *Tarihsel sağduyu* içine iyice kök atmış olmasına karşın, *kamuoyunun* bu modeli, daha karmaşık bir duruma sokularak, kavramsal bir *yoksullaşmaya* dönüştürülmüş, *tarihsel süreç* içinde bu kavramdan adeta kaçınılır duruma gelinmiştir. Bu nedenle, *tarihsel süreç* içinde anlamını bulan *kamu* ile ilgili sözcükleri *ortak düşünceye/kanaate* geri yüklemek gerekmektedir. Bu durumda, *ideolojik* ya da *toplumsal bir gerçekliğe* gönderme yapma, açıklayıcı bir kavram olma konusunda, belirleyici bir ağırlığa sahip bu sözcükler, bir yandan *kamuoyunu* dikkate almamızı sağlarken, öte yandan belirlenmiş *dilsel* bir kapsam içinde, saf *söylemsel* bir yapının da ipuçlarını vermektedir (Kaufmann, 2006: 833-835). Tarihsel *söylem* içinde geçen bu varsayımlardan biri ve diğeri arasında, kimi zaman bir karar vermemiz zor olsa da, *kamuoyunun* varlığından söz etmemiz mümkün görünmektedir. *Siyasal söylem* bir *kategori* olarak, *tarihsel* bir *geçmişe* sahiptir: *retorik* ile tam örtüşmese bile, çok daha *kamuoyunun* yakınında yer almakta, ona eş değer bir özellik sergilemektedir (Landi, 2009: 1)³.

I. ANTİK YUNAN SİTELERİNDE KAMUOYU

Bir gurup *toplum bilimci*, *kamuoyunun* tarihsel sürecin her döneminde var olduğunu, bu durumun ciddiye alınacak kadar haklı nedenlerinin bulunduğunu, bu özelliğin *Batı düşüncesini* kuran görüşlerin doğallığına hep yansıdığını ima etmişlerdir. *Ortak düşüncenin/kanaatin* tanıklık ettiği **Antik Yunan** sözcük hazinesi, büyük bir zenginlik, bir o kadar da, bizi yanılgıya düşürebilecek anlam kayganlığına sahiptir. Bu yaklaşım içinde **Antik**

¹**Habermas** modeli, kronolojik olarak *kamuoyunun* özelliklerinin ortaya çıkmasına yardımcı olmaktadır: Bu dönem, bu kavramın kuramsallaşmasının en yoğun dönemidir.

²Bu döneme damgasını vuran **Locke** tarafından savunulan *kanaat yasası* ile, **Tocquevilli**'nin *kanaatin zorbalığı* üzerine görüşleridir

³Bununla birlikte, hiç kuşku yoktur ki; toplumsal uygulamaların bu gerçekliğinde söylemin *teleojik/erek bilimsel* olarak, yalnızca bir konuşmaya indirgenmesi de düşünülemez.

Yunan'da ortaya çıkmış bir kavram olan *doxa/Δόξα/yanlış kanaat*; (Bourdieu, 1997 : 145. Landi:2009: 1-2.)⁴ ilk düzeyde, *düşüncenin* eş anlamı olarak kendini göstermektedir.(Landi:2009)⁵.

Antik Yunan ve **Pers düşünce alanlarını** inceleyen **Herodot**, bu alanlarda ortaya çıkan *ortak görüşler/ kanaatleri* anlatmak, mutlak davranış ve yazılmamış birer yasa demek olan /Νόμος/ *nomos*'lara biçim vermek için, *gnomai* sözcüğünü kullanmıştır. Bunun yanında, bu sözcüğü de bu eylemlerle ilgili insan gurubunun görüşleri olarak tanımlamış, (Herodote, 1939: 66; Landi:2009)⁶ olması elimizde bu döneme ait en eski yazılı kanıtların olmasını sağlamıştır.

Son olarak, **Antik Yunan**'da kaynağını belirtmenin olanaksız olduğu, kesin olmayan bir konuşma, bir *söylem* ama daha çok bir *parazit*, *kimliği* belirsiz bir *görüş*, bir *kanaat* tipi daha bulunmaktadır. Bu kanaat tipi, Yunanca *kledón* ya da *παίχυίδι/pheme* ile, ifade edilmektedir. Bu kısa sözcük, *ontolojik* olarak *kanaatin* belirsizliğini ortaya koymaktadır.

Parmenides/Παρμενίδης⁷ 'ten bu yana, *kanaatin* anlamı ve durumu, yalıtımlı olarak tasarlanmamıştır, ama her zaman etkinliğin ve *alêtheia /αλήθεια/gerçeğin/* karşıtıdır. Sonuç olarak, *doxa* aynı zamanda, kesin olmadığına inanılan, ama iyi hissedilen şey, *hallusinyasyon* ya da *görüntüdür* (Landi:2009: 2).

M.Ö. V. ve III. yüzyıllar arasında **Antik Yunan** sitelerinde yaşanan *demokrasi* koşulları ortamında, bunun için gerekli olan temel kurumlarının varlığı, özgür erkeklerin sitenin kamusal işleri için karşılıklı konuşabilme ve tartışabilme özgürlüğü (Zimmern, 1956: 55) içinde *kamuoyunun* varlığının izleri fark edilmiş, tartışılmaya başlanmıştır.

Antik Yunan sitelerinin özelliklerini, **Platon**' un düşlemiş olduğu 5040 kişilik ideal sitesiyle birlikte göz önüne getirir, söz konusu bu yerleşim alanlarının nüfuslarının 10 bin ile 50 bin arasında değişmiş olduğunu düşünürsek, *toplumsal* ve *siyasal iletişimin* gerçekleşmesinin

⁴"Doxa" kavramının kaynağı, **Sokrates** öncesi ilk **felsefe** metinlerine dek uzanmaktadır. Yunanca "kanaat" anlamına gelen *doxa*, **Parmenides**'in felsefesinde gerçekliğin bir bölümüne veya genel olarak varlığa özgü çarpık ve yanlış kanaat demektir. Bu anlamda yine Yunanca "bilgi" anlamına gelen **episteme** kavramıyla zıt bir diyalektik içinde düşünülür. Gerçekliğe yönelik yanlış tanıma, yanlış *tasarım* ve imge anlamlarını üzerinde toplar. Kişilere, topluma veya bütünüyle varlığa dair basmakalıp düşünceler, yaygın stereotipler ve klişeler *doxa*'ya dahildir. Platon'a göre *doxa*, idealar dünyasından yansımış olan algı dünyasının bilgileri olup, herhangi bir gerçekliğe dayandırılmayan, kanıtlanamamış, sanı ve görüşlerdir. Bu durumda *doxa* insanların indikleri, doğru sandıkları, ama kanıtlanamamış şeylerdir. **Pierre Bourdieu** *doxa* 'yı toplumda yerleşik egemen görüşlerin/ kanaatler bütünü olarak ele alır. Toplumun her alanında, ekonomi, sanat, siyaset alanlarında, o alanın işlerliğini sağlayan ve alana katılanları alanın kurallarına uygun davranmaya yönlendiren *doxa*'dır. *Doxa* alanın yapısallığını toplumsal aktörlerin gözünde normal ve doğal kılarak meşrulaştırır. Böylelikle *doxa* etkisi altındaki aktörler, alandaki örtük tahakküm ilişkilerini ve eşitsizlikleri yeniden üretmektedir.

⁵Ancak, *doxa* kavramı içinde *opinio* ya da Latince sentential sözcükleriyle eşdeğer görme eğilimi, diğer ilişkili anlamları zayıflatmıştır. Buna ek olarak, *doxa*, semantik/anlam bilimsel alanın bütünlüğünü yok etmez: , zihinsel işleyişin bir sonucu olarak. *doxa* kanaati/ düşünceyi, daha iyi üzerinde toplayıp, anlatıyor gibi bir görüntü sergilemektedir.

⁶Gnome ve *nomos*, bireylerin bilinçli eylemleri ve kanaatleri üzerine bir halkın belirli *nomosun* tamamlayıcı ölçüsünde, etki uygulamalarıdır.

⁷**Antik Yunan**'da **M.Ö. VI. Ve V.** yüzyıllar arasında yaşamış, düşünür, yasa yapıcı ve devlet adamı.

günümüzün karmaşık toplumuna oranla çok daha kolay olduğunu görürüz. Yunan sitesinin bu özelliği de **kamuoyunun** varlığından daha kolay söz etmemize neden olmuştur.

M.Ö. V. Yüzyıl'da yetişkin *özgür* erkeklerin, *yurttaş* olarak yönetime doğrudan katılma hakkını elde etmesi ile, kendi kendilerini yönetme olanağına kavuşan *site toplumu*, doğrudan *demokrasiyi* bir *siyasal sistem* olarak kurumsallaştırmıştır (Uygun, 2003: 17). Ne var ki, **Antik Yunan** sitelerinde *özgür ortam*, *seçebilme* ve sitenin *kamusal* sorunlarına ilişkin *oy* kullanabilme hakkı, sitede küçük bir azınlığı oluşturan, *yurttaşlık* hakkını elinde bulunduran, yalnızca özgür erkeklere özgüdür.

Antik Yunan sitesi siyasal kurumları günümüz *demokrasileri* ile pek çok farklılık göstermekle birlikte, *proto tipiyle* ortaya çıkan bir *demokrasiden* söz etmek mümkündür. **Antik Yunan** sitelerinde *toplumsal yapı*, hukuksal bakımından *yurttaşlar*, *yabancılar* ve *köleler* olmak üzere üç kesimden oluşmaktaydı. **Siyasal iktidar**, ilk dönemler yalnızca *aristokrat* kesimin elindeydi. Site *siyasal sisteminin* bir gereği olarak toplumun *yurttaşlar* kesimi, bir yandan, kendi sitelerinin sınırları içindeki *kamusal sorunlar*, diğer yandan da sitenin dış ilişkileri üzerine kararlar almak zorundaydılar. Yaşanan bu siyasal süreç, **Antik Yunan** site *yurttaşlarının kamusal yaşama* ilişkin olarak *kapsamlı görüşlere* sahip olmak zorunluluğunu da birlikte getirmiştir. Bunun sonucunda, dönemin *siyasal alanında* etkin olan *yurttaşlar* arasında, özellikle *kamusal alanda* geçerli olan *genellik* ve *açıklık ilkeleri*, bu toplumsal katman içindeki birey ve guruplara *özgü görüş* ve *düşüncelerin* birbiriyle *etkileşime* girerek *ortak bir anlayışa* dönüşmesine yol açmıştır .

Bu koşullar altında gelişmiş *toplumsal yaşam*, günümüz koşullarında olmasa da *kamuoyu* adını verebileceğimiz bir gücün ortaya çıkmasına neden olmuştur. (Zimmern, 1956: 56)

Atina sitesinde, siyasal kurumlar *toplumsal iradenin* üstünlüğü ve *yurttaşların siyasal, toplumsal* ve *yasalar* önünde eşitliği biçiminde iki temel *siyasal ideayı/düşünceyi* yansıtmaktaydı. Eşitliğin *isonomia* ve *isegoria* terimleri ile anlatım bulunduğunu (Pradeau, 2009:46-47) biliyoruz. *İsonomia*, yasa önünde eşitliği, *isegoria* ise, mecliste tüm *yurttaşların* konuşma hakkı bakımından *eşit* olmaları anlamına gelmekteydi.(Dinçkol, 2006:52) *Özgür yurttaşların* katıldığı, yılda 40 kez toplanan **Ecclesia**'da *kamusal sorunlar* oylanarak çözümlenmekteydi. Bu mekanda sorunlar, tüm katılımcılar tarafından tartışılabilmekte, **ortak kanaat/ kamuoyu** da bu tartışmalar sırasında oluşmakta ya da değişebilmekteydi. Toplantı gündemi 4 gün önceden Atinalılara duyurularak, bir anlamda **kanaatlerin** oluşumu için ortam sağlanmaktaydı.(Uygun, 2003:30, Dinçkol, 2006:52) **Atina demokrasisi**, *yurttaşların* görüşlerinin *özgür* bir biçimde ortaya koymalarına olanak sağlayan bir *siyasal* bir *ortam* oluşturuyordu. Siyasal organlar içinde bu serbestliğin sağlanmasının ötesinde **düşünce** ve **kanaatlerin** oluşması için, günümüz **iletişim araçlarının** yerini tutan **kamusal ortamlar** yaratmışlardı. Başta *agora*.”(Zimmern: 1956, s. 57)⁸, *hamamlar* ve *stoalar* gibi **kamusal** ve **kutsal alanlar** sitenin sorunları konusunda farklı görüşlerin ortaya atıldığı, **kamuoyunun**

⁸“Büyük olasılıkla, Yunan toplumsal yaşamında kamuoyunun varlığını en iyi vurgulayan, bu gücün egemenliğini sürdürdüğü yer pazar yerinde, sözcüklerin anlamlarını izleme gereğidir. Agoradan söz edilince hemen aklımıza pazar yeri gelir, ama bu sözcük, daha önce kasabalarda yaşayan Yunanlılar arasında bu anlama geldiği doğrudur. Toplumsal yaşamın gelişmesi, daha karmaşık duruma gelmesi, alış ve satış dışında, toplantıların düzenlendiği, kamusal sorunların tartışıldığı bir mekan durumuna gelmiş durumdaydı.

oluşmasına kaynak oluşturan *kamusal ortamlardı*. Düşünce alanında **Antik Yunan**'ın iki ünlü düşünürü **Platon** ve **Aristoteles**'in *kamuoyu* kavramına ilişkin düşünceleri, dönem içinde *kamuoyu* kavramını anlamak bakımından önemlidir.

Platon yapıtlarında *kamuoyuna* yaklaşımı *doxa/Δόξα/yanlış kanaat* ekseninde kınamak ve mahkum etmek biçiminde olmuştur. (Lafrance, 1981) **Platon Devlet** adlı yapıtında *doxa*'yı *episteme/ της επιστήμη/bilgi*⁹ ile karşılaştırarak bu olumsuz sonuca ulaşmıştır. Çünkü **Platon**'a göre; *episteme* sürekli bir biçimde doğru olmaya denk düşerken, *Doxa* her zaman yanlışa açıktır. *Episteme* açık ve seçik kesin bir bilgi iken, *doxa* açık seçiklikten yoksun ve kesin olmayıp, tartışmaya açıktır.

Doğru olanın bilgisi olan *episteme* bizim yalnızca doğrularla *iletişim* kurmamızı sağlarken, *Doxa*, bizi doğrulara olduğu kadar, yanlışlara da götürme olasılığı içindedir. *Doxa* nın yanlış olabilirliği de onun yalnızca varlığın görünüşüne ulaşabilmesinin bir sonucudur. Buna göre, *doxa* yoklukla varlık arasındaki, ara gerçeklik olarak, hem var olan ve hem de var olmayan bir şeydir. Çünkü “*hem var hem yok diyebileceğimiz şeylerdir, kesin varlıkla kesin yokluğun ortasında yer almaktadır*”, (Platon,1992: 477a)

Böyle olunca da ortaya hem var olan ve hem de var olmayan bir *gerçeklik* anlayışı çıkmaktadır. “*Doxa*” nın nesnesi, *duyusal gerçeklik* alanında yer almaktadır. *Duyusal gerçeklik* birçok görünüş sergilemekte olup, kendi kendisiyle hiçbir zaman aynı kalmaz, sürekli değişim durumundadır. *Doxa*, “*görünüşe göre düşünebilmemizi sağlayan yeti konumundadır*” (Platon, 1992:477e) *Episteme* nin konusu var olan ve olanın kendisiyken, *doxa* nın konusu görüntülerdir. “*Doxa*” nın kavradığıyla kesin bilgi “*episteme*” nin kavradığının aynı şey olması düşünülemez. *Doxa* ne bilgidir ne bilgisizlik... (Platon, 1992: 478c) “Bilgi varlığa, bilgisizlik de yokluğa bağlı olduğuna göre, *doxa* bilgiyle bilgisizliğin ortasında bir şey dememiz gerekir”. (Platon, 1992: 477b) “*Bir sürü güzel şeylere bakıp da yalın güzelli göremeyen, bunu görenin ardından gidemeyen, bir sürü doğru şeye bakıp doğruluğun kendisini göremeyenlerin her şey hakkında sanıları var diyeceğiz, ama bunlar sanıların ardındaki gerçeği bilemezler*”. (Platon, 1992: 479e)

Platon “*episteme*” yi bilme gücü, “*doxa*” yı da *inanma*, bir *inanca* ya da bir *kaniya* sahip olma gücü olarak görüp değerlendirmektedir. *Doxa* konusunda bu yargılara sahip olan **Platon** site toplumuna da pek güveni yoktur. O'na göre toplumu yönetmek ya da insanın kendini yönetmesi, sitenin diğer işlerinin arasında yapabileceği kolay bir iş değildir (Platon: 1992:415a, b, c).

Doğa her insana aynı yetenekleri bağışlamamıştır, toplumun gelişmesi *iş bölümüne* bağlıdır. Bu nedenle *yönetim*, yüksek bir aydın sınıfa ve felsefi bilgilere sahip olanlara verilmelidir. Böylece toplum *yönetenler* ve *yönetilenler* olarak iki sınıfa ayrılır ve *yönetenlerin* yaşlılardan, *yönetilenlerin* gençlerden olması, ayrıca akıllı, değerli, üstelik de toplumla ilgili insanlar olması gerekir (Platon, 1950 : 690 a,b,c,d). *İdeal devlette filozofların yönetici* olmalarını isteyen, bu nedenle “*halk filozof olamaz*” (Platon, 1992: 480a, 540a-b)diyen,

⁹Felsefe tarihinde genel kullanımıyla, *bilgi* anlamına gelmektedir. Duyu organlarımızla değil akılla üretilen bilgidir. Felsefenin alt disiplinlerinden biri olan *epistemoloji* de episteme kavramından gelir. Episteme ve *logos* terimlerinin birleşiminden epistemoloji türetilmiştir.

yönetimin bir bilim, üstelik bilim dalları arasında en üstünü olduğunu kabul eden **Platon**'a göre; ancak çok küçük bir azınlık **yönetici** olabilecektir. (Platon, 1992: 480a, 540a-b)

Sitenin üstünlüğü ve yüceliğinden yana olan, sonraki yüzyılların *totaliter* devlet anlayışının temelini bu görüşleri ile oluşturan **Platon**, *halkın kanaatlerini* aldattıcı, gerçekten uzak ve gerçeğe aykırı bularak *siyasal yaşam* üzerindeki etkisine ilişkin olumsuz düşünceler ileri sürmüş, *ortak görüş/kanaat/ doxa* kavramını da bu nedenle, bilgi ile bilgisizlik, varlıkla yokluk arasında algılanan orta bir durumda bir yer olarak belirlemiştir. Belirlenen bu ara durum, *kanaatin* başlangıcında ve sonrasında, *duyusal bir dünyada tarihsel ve etnolojik* sorgulamanın olası bir konusu olup, gerçeğe ilişkisi tartışmalı ve her zaman değişken bir özelliğe sahiptir. **Platon**'un, *doxa* adanmış çözümlemesi yenilikçidir, çünkü, *antolojik* zayıflığına vurgu yaparak, tümüyle olası siyasete dönük bir açılım sağlamaktadır (Platon, 1992: 477-b).

Yine **Devlet** adlı yapıtında bu durumu daha açık bir biçimde dile getirmiştir; “*Dünya bir mağaradır. İnsanlar mağaranın içinde sırtlarını mağara kapısına dönük bir biçimde bir ateşin etrafında oturmaktadırlar. Mağara duvarına yansıyan gölgelerden başka bir şey görmemektedirler. Bu insanlar duvara yansıyan gölgeleri gerçek sanıyorlar, oysa bunlar yalnızca gölgedir.*” (Platon: 1992: 507c-e)

Bu örnekten yola çıkan **Platon**, sıradan insanların dünyada olup bitenleri algılayıp anlamalarının mümkün olmadığını; bu nedenle de kendilerine gerçeği gösterecek ve aydınlığa kavuşturacak *filozofları* izlemeleri gerektiğini ileri sürmüştür. İşte, **Platon**'a göre; gerçek, yalnızca *filozofların akılcı düşünce sistemlerinde* bulunmaktadır. Bu durumda halkın çoğunluğunun ortaya koyduğu *kanaatler/ kamuoyu* gerçeklere dayanmaz, bu nedenle de *yanıltıcıdır*, düşüncesine sahiptir.

Platon'un bu görüşlerinin tersine, öğrencisi **Aristoteles** ise; tek bir yönetim biçimini en iyi olarak kabul etmemiş ve “*halkın teker teker aristokratlardan üstün olmamakla birlikte, bir araya geldiklerinde, erdemlerini birleştirecekleri için, oldukça akıllı kararlar alabileceğinin*” (Aristoteles, 1998:1160 a-b, 1161a-b) altını çizerek sanki *ortak akıl* yoluyla **Kamuoyuna** bir açılım sağlamıştır.

Aristoteles, sitenin dışında başka bir *siyasal ve toplumsal yaşam* biçiminin olabileceğini yadsımaktadır. O'nun bu tutumunun neden kaynaklandığının yanıtı; **Politika**'da yer alan ünlü, “*İnsan doğası gereği siyasal bir hayvandır.*” (Aristoteles, 1975:1253a) Sözüde saklıdır. O, bu sözü ile genellikle sanıldığı gibi tersine insanın *siyasal bir yaratık* olduğunu değil, fakat insanın ancak *site/polis* içinde yaşayabileceğini, varlığını ancak *polis* içinde *yetkinliğe* ulaştırabileceğini anlatmak istemiştir. Bu *yetkinlik*, siyasal açıdan olduğu kadar, aynı zamanda *ekonomik, kültürel, psikolojik, ahlaksal ve dinsel* açıdan da söz konusudur. Bu nedenle de, insanın *devlet düzeni/ polis* dışında yaşayamayacağını, ama eğer böyle yaşayabilecek biri çıkarsa onun insan sayılamayacağını söylemekte ve *devletin doğal bir kuruluş* olduğunu belirtmektedir (Aristoteles, 1975:1253a).

Politika adlı yapıtı **Aristoteles**'in derin görüşlerinin ve tutarlı düşünce sistemindeki siyaset anlayışının olgun bir meyvesi olarak kabul edilir. **Aristoteles**, başta **Politika** ve **Poitika** olmak üzere *siyaset* ve *estetığe* dönük yapıtlarında, bu kavramdan doğrudan söz etmese bile **kamuoyunu** akla getiren, çoğunluğun yönetime katılmasının *erdemlerini* sıralamış ve

özellikle de güçlü bir sınıfın sağlıklı siyasal bir sistem için taşıdığı önemin altını çizmiştir (Zimmern, 1956:56) **Politika**, hocası **Platon**'un **Devlet**'indeki *diyaloglarında* açıklamış olduğu görüşlerinin eleştirisini de içermektedir. **Cames Lord Carnes**'in yorumuna göre; **Aristoteles** siyasete dönük tüm yapıtlarında, dayandığı *diyalektik argümantasyon* özellikle **kamuoyu** kavramındaki öncüllerden başlayarak ilerleyen yarı *diyolog* bir araştırma tarzını ortaya koymaktadır. **Aristoteles**, *plotonik diyologların* biçiminden olmasa bile *ruhundan* etkilenmiştir. **Platon** ve **Plotonik Sokrates**' te olduğu gibi, **Aristoteles** de, uygulama ve *siyasal düşüncesinin* başlangıç noktasına sıradan *siyasal* bir *yurttaş* yerleştirmiş, onun görüşlerini ve dilini ele almıştır. **Aristoteles**, ne insan doğasının değişmez ilkelerinin bir çıkartmasıyla ilerlemekte, ne de gerçek *siyasal* bir *yaşamın* uzağında kalan teknik bir söz dağarcığına başvurmaktadır. Bunun nedeni de, *kuramsal bilimlerde* aranan kesinliğin, uygulamada, **siyasal alanda** aranamayacağına olan inancıdır. İnsana özgü olan şeyler özü nedeniyle değişkendir. **Aristoteles**'in yöntemi, sahip olduğu *uygulamalı bilimin* kavrayışını yansıtmaktadır. *Uygulamalı bilim eylemin* hizmetinde olduğu için, konusunu öyle sunmalıdır ki, sıradan *siyasal yurttaşların* görüşleriyle örtüşmeli, onların *tutum ve davranışlarını* etkileyebilmelidir (Tekerek N ve Tekerek İ, 2008: 62).

Antik Yunan sitelerinde **kamuoyunun** bir başka oluşum yeri **tiyatroydu** (Ekinci, 2016). **Antik Yunan**'da oldukça gelişmiş bulunan *gösteri sanatları*, *yurttaşları* bir araya getirdiğinden, bulunduğu dönemin **kamuoyunun** ortaya çıkmasında önemli rol oynamaktaydı. Ancak oyun yazarlarının tümü **Sophokles**'in **Antigone** adlı yapıtında ortaya koyduğu gibi, *siyasal iktidarın* benimsemiş olduğu **kamuoyu eğilimlerini** dile getirilmesine çaba harcamış, ama hiçbir zaman *siyasal yetkenin egemen* görüşlerine karşı gelmeye yeltenmemişlerdi. **Euripides trajedileri** ve **Aristofanes komedileri** *yurttaşların* site işlerine ilgisini uyandırıyor ve artırıyor. **Aristofanes**'in yazdığı *komediler* *demokrasinin* ve *siyasal önderlerin* eleştirine dayanıyordu. Bu biçimde halkın liderlerine ve sitenin yanlış işlerine gülmesi için cesaretlendirmek ve bu yolla *yurttaş eğitimine* katkıda bulunmakla görevlendirilmişti (Uygun, 2003: 66).

Yunan tiyatro oyunlarında **halkı ve kamuoyunu** temsil eden korolar, *siyasal eleştiri* açısından önem taşıyordu' (Meray,1954:267) *Siyasal eleştirilerin tiyatro* aracılığı ile yapılması, *demokrasinin* temeli olan düşünce özgürlüğünün gelişiminde *sanatın* yerini gösteren ilk örneklerdendir. **Antik Yunan** sitelerinde *siyasal yaşama* egemen olan genellik ve açıklık ilkesi, bireysel ve **toplu kanaatlerin** yoğrulup, kaynaşmasına ve **ortak** bir **anlayışa** ulaşılmasına yardımcı olmuştur (Abadan, 1956: 2-3).

Bu bağlamda **Aristoteles**'in **Poetika** adlı yapıtında ortaya koyduğu *tragedya* oyunları değerlendirildiğinde, *tiyatroyu*, başta *yurttaşlar* olmak üzere tüm *siyasal aktörlere* yönelik bir tartışma ortamı oluşturduğu ve dolayısıyla uygulamalı bilimlere/ siyasete hizmet eden bir sanat dalı olarak değerlendirmek gerekir. Çünkü **Antik Yunan tiyatrosu** genel nitelikleri göz önüne alındığında, *rituel ve söylemlerin* kaynaklık ettiği bir tiyatro olduğu için, öncelikle sınıf ayrımı dışında, **kitlelere/ komuoyuna** yönelik bir sanat dalı olduğu görülmektedir. Bunun içindir ki, her site devleti, kendi nüfusuna uygun bir *tiyatro* binasına sahip olmanın zorunluluğunu duymuş olması bunun en somut göstergesidir.

Dolayısıyla **Aristoteles**'in özellikle, *şiir* ve *tragedya* üzerine düşüncelerini sunduğu, **Poetika** adlı yapıtında sözünü ettiği *kahraman/karakter*, *katharsis/arınma* kavramları doğrudan

sıradan *siyasal yurttaşların* görüşlerine bağlayıp, **ortak bir akıla/kamuoyuna** yöneltip, onların *tutum ve davranışlarını* etkilemektedir (Aristoteles, 1998; 1450 b, Tekerek N ve Tekerek İ, 2008: 63).

Aristoteles, *doxa* nın konumu üzerinden, yalnızca gerekli *gerçeklikleri* ve *evrenselliğini* belirlemekle kalmamış, aynı zamanda, *bilimsel özelliğinin* oluşumuna ilişkin olarak, tüm dünyada bir yer edinmesini ve doğru olarak algılanmasını sağlamıştır (Landi, 2009: 5).

II. ANTİK ROMA'DA KAMUOYU

Antik Yunan sitelerinin birer kopyası olarak kurulmuş **Roma** sitelerinde de toplum, sınıflara ayrılmıştı. Ancak **Antik Roma toplumu Antik Yunan** sitelerinin *toplumsal* ayırımından farklı, daha karmaşık *hiyerarşik* bir yapıya sahipti.

Toplumun en alt katmanında *serviler/ köleler*, onların üstünde *libertiler/azledilmişler* ve en üstte de *özgür doğmuş civesler/ yurttaşlar* yer almaktaydı. *Özgür yurttaşlar* da kendi aralarında sınıflara ayrılmıştı. **Roma**'nın kuruluşundan beri süren ayırıma göre; *Özgür yurttaşlar* da, soylarını **Roma**'nın ilk yüz kurucu atasına dayandırabilen *patriciler* ile, bunun dışında kalan, *plebler* arasında bölünmüş durumdaydılar. *Siyasal, hukuksal ekonomik ve dinsel alanlarda* ayrıcalıklı olan *patriciler*, devletin en yüksek yönetim ve rahiplik görevlerine seçilebiliyor; yazılı olmayan geleneksel hukuka göre, tarımsal toprakların önemli bir bölümünü işliyor, Roma mahkemelerinde yargıçlık görevlerine yine yalnız onlar atanabiliyordu (Gervasoni 2006: 99-103)¹⁰.

Kökeninde askeri hizmete dayalı bir sınıf ayrımı, daha sonraki dönemlerinde, özellikle sınırların genişlemesine koşut bir biçimde, giderek önem kazandı. Bu sınıflara hangi ailelerin gireceği, belirli aralıklarla yargıçlar tarafından servetlerine göre belirlenirdi. En varlıklı olanları *siyasette* egemen olan ve orduya kumandanlık eden *senatörlerin* de içinde olduğu sınıftı. Bunları, gücü bir savaş atı ile bir *şövalye* donatmaya yeten ve aynı zamanda tüccar bir sınıfı oluşturan *equestrianlar* izlerdi. Bunların ardından edinebildikleri askeri donanımlara göre konumları belirlenen bir dizi sınıf gelirdi. En altta ise hiçbir varlığı bulunmayan, çalışarak yaşamlarını kazanan işçi yurttaşlar */proletarii* vardı. **Marius**'un reformlarından önce orduda görev alma hakları yoktu ve sınıfsal konum bakımından azledilmişlerin bir basamak üstündeydiler (Gervasoni 2006: 99-103).

Cumhuriyet Dönemi'nde oy verme yetkisi de sınıflara göre değişmekteydi. *Yurttaşlar seçmen kabilelerine* kayıtlıydılar. Zengin sınıfların *kabileleri* yoksul sınıflara oranla daha az

¹⁰Devlet kullanmadığı toprakları vatandaşlarına ufak bir ücret karşılığında satıyordu ki, bundan asıl faydalananlar yine *patriciler* oluyordu. Böylece elinde gayet az bir toprağı olan *pleb* bir vatandaş askere giderken, (silah,elbise)gerekli bütün masrafları kendisi karşılamak zorunda olduğu için, durumu büsbütün bozuluyor ve bunu düzeltmek için, durumu iyi olanlardan aldığı borcunu vaktinde ödeyemediği zaman, köle oluyordu. Cumhuriyetin sonraki dönemlerinde bazı *pleb* sınıfına mensup ailelerin zenginleşerek politikaya girmeleri ve bazı *patricilerin* darboğaza düşmeleriyle bu ayırım daha önemsiz hale geldi. *Patrici* olsun, *pleb* olsun sülalesinde bir *konsül* bulunan herkes asil (*nobilis*) sayılırdı. **Marius** ve **Cicero** gibi geldiği ailenin çıkardığı ilk konsül olan kişiler *novus homo* (yeni adam) olarak bilinirdi ve torunlarına asil sıfatı kazandırırdı. Yine de *patrici* kökenli olmanın hatırı sayılır bir itibarı vardı ve dinî görevlerin çoğu yalnızca *patricilere* açıktı.

üyeye sahipti. *İşçilerin/Proletari*'nin tamamı tek bir kabileye kayıtlıydı. Oy verme işlemi sınıf sırasıyla yapılırdı ve kabileler çoğunluğu elde eder etmez tamamlanırdı, dolayısıyla yoksul sınıflar kimi zaman oy bile kullanamazlardı ([Abbott,1901](#): 6-7).

Roma'ya müttefik olan yabancı kentlere genellikle *Latin Hakkı* verilirdi. Bu kentlerin *yurttaşları*, *peregrine* statüsüne sahip olurlardı. Bu hakla söz konusu kentin önde gelen *magistraları Roma yurttaşı* olabiliyordu. *Latin haklarının* farklı düzeyleri bulunuyordu. Temel ayırım *con suffrage/oy veren*, bir Roma kabilesine kayıtlı ve *comitia tributa*'da yer alabilenler ile *sans suffrage/oy veremeyen*; Roma siyasetinde yer alamayanlar arasındaydı. **Roma**'nın **İtalya**'daki müttefiklerinden bazı kent *yurttaşlarına M.Ö. 91-88* yılları arasında yaşanan *iç savaş*tan *tam Roma yurttaşlığı* hakkı verilmişti. Daha sonra *212* yılında ise, *tam Roma yurttaşlığı Caracalla Dönemi*'nde, İmparatorluk sınırları içinde tüm *özgür* doğmuş olanlara verilmişti. Kadınların bazı temel hakları vardı ancak *tam yurttaş* sayılmıyorlardı, dolayısıyla oy vermeleri ya da siyasette yer almaları söz konusu değildi ([Abbott,1901](#): 7-8).

Antik Roma'da *siyasal yaşam*, bu *toplumsal örgütlenme* ve *koşullar* içinde, *yedi tepe* üzerine kurulmuş, **İlk Çağ**'ın en gelişmiş bir dünya kenti olan **Roma** ve çevresinde döner, *kamuoyu* böylesine karmaşık *toplumsal* bir yapı içinde varlık kazanırdı, Kent, *Kolezyum*, *Trajan Forumu* ve *Panteon Tapınağı* gibi birçok anıtsal yapıların biçimlendirdiği *kamusal* ve *kutsal alanlar* ile bezenmişti. Yüzlerce kilometre uzunluğundaki su yollarıyla gelen temiz suların aktığı *çeşmeler*, *tiyatrolar* ve *kütüphaneleri* ve *dükkanları* bulunan *hamamlar* vardı. **Antik Roma**'nın egemenliğinde olan topraklarda yurttaş binaları kendi hâlinde basit evlerden kırsal kesimde bulunan villalara kadar çeşitlilik gösteriyordu. Başkent **Roma**'daki **Palatine tepesinde** İmparatorluk binaları bulunurdu. Alt ve orta sınıflar kent merkezinde, neredeyse günümüz *gettoları*ni anımsatan apartmanlarda otururlardı.

Toplumun üst katmanını oluşturan *özgür yurttaşlar*, kent merkezlerinde, birer *kamusal alan* olan *forum* ve meydanlarda bir araya gelir, *kamu* işlerini konuşur ve tartışırlardı **Roma**, bir milyona yaklaşan nüfusuyla döneminin en büyük görkemli kenttiydi¹¹. Tarihsel tahminlere göre antik **Roma** yönetimi altında yaşayan halkın yüzde 20'si 10.000 ve daha fazla nüfusa sahip kent merkezlerinde ve askerî karargâhlarda yaşıyordu¹². Bu kent merkezlerinin her biri, bir *forum*, *tapınaklar* ve **Roma**'dakilere benzer ama daha ufak çapta yapılarla bezenmişti (Duiker and Spielvogel: 149). **Roma**'nın bu karmaşık hiyerarşik toplumsal yapısı ve nüfusunun yönetimle, yönetimin toplumla olan iletişimi için birçok araç kullanılmakla birlikte, en önemli *kitlesel iletişim tiyatro* ile sağlanmaktaydı.

Antik Roma tiyatrosu da hiç kuşkusuz halkın *ortak kanaatlerinin* oluşmasında aracılık etmiştir. Ne var ki, **Antik Roma**, *tiyatroya* kendine özgü bir katkı yapmaktan çok **Yunan tiyatrosuna** öykünmekle yetinmiştir. Bununla birlikte, *Roma toplumunun* sınırlı bir estetik anlayışına karşın, belli bir canlılığı sürdüren yöresel bir oyun geleneği vardır. Bunlardan biri, *yöresel hasat şenlikleri* ve evlilik törenlerinde hokkabaz-oyuncu- şarkıcıların söylediği ve belli bir temsil öğesini de barındıran *Carmina Fescenninay*'dı. **Güney İtalya**'da doğan ve **M.Ö. III. Yüzyıl**'da **Roma**'da yaygınlaşan bir başka yöresel türde **Fabula Atellanay**'dı.

¹¹Londra ancak XIX. Yüzyılda bu nüfusa ulaşabilmiştir. Roma'daki kamusal alanlarda demir araba tekerleklerinin sesi o kadar gürültü çıkartırdı ki bir keresinde **Jül Sezar** geceleri araba kullanımını yasaklamıştı.

¹²Bu sanayi devrimi öncesi İlk Çağ standartlarına göre oldukça yüksek bir kentleşme oranıdır.

Siyasal içerikli bu oyunlar *halkın ortak düşüncesi* üzerinde bir etkisi bulunmaktaydı (Ekinci, 2016)¹³. Bugünkü anlamda olmasa bile, *kamuoyunun Roma dönemi*'nde de var olmasının güçlü nedenleri vardı. Herşeyden önce, **Roma**, **Antik Yunan** siteleri ile karşılaştırılamayacak kadar geniş topraklara sahip bir imparatorluğa dönüşmüştü. **Roma** sınırları **İspanya**'dan **Kuzey Afrika** ve **Anadolu** topraklarına dek uzandığından, bu eyaletlerin **Roma** merkezi ile *iletişimlerini* sağlayabilmek için, çok geniş ve güçlü bir *ulaşım* ve *haberleşme ağı* kurulmuştu. *Roma yolları* adı verilen bu *iletişim sistemi* sayesinde, hem yönetim tek merkez olarak **Roma**'dan sağlanabiliyor, hem de çok farklı *kültür*, *din*, *siyasal* ve *ekonomik* sistemlere sahip, devlet ve kentlerle iletişim kurulabiliyordu. **Roma Senatosu**'nun *Acta Diurna* adı verilen görüşme tutanakları önce yalnızca **Roma** halkına ilan edilirken, **Jul Sezar Dönemi**'nde **Roma** dışında kalan kent halkları ve toplumlar tarafından okunması sağlanmış **Roma** ile *ortak kanaatlere* ulaşmalarına özen gösterilmeye başlanmıştı. Halkın *ortak kanaati/kamuoyu* için kullanılan bir başka yöntemde *belagat/retorik* olmuştu (Meray: 1954: 268, Abadan, 1956: 3). Okur yazarlığı olmayanları da kapsamı bakımından, halk üzerinde yönetimin etkili olabilmesinin yolu, *yüz yüze iletişim*, *söylev* ve *konferanslardı*. **Roma**'da *retorikleri*yle ün yapmış, başta **Çiçeron** ve **Demosten** olmak üzere bir çok *retorik/söylev* ustası bulunmaktaydı (Tortop, 1975: 129). **Çiçeron** *siyasal söylevci* olmasının yanı sıra *filozof*, *hukukçu* ve *denemeci* olarak ün yapmıştı.

Roma'da oldukça yaygın olup, günümüze dek ulaşmış *Vox Populi, Vox Dei/ Halkın Sesi, Halkın Sesi* özdeyişi bile, bu dönem **Roması**'nda *kamuoyunun* varlığının en güzel kanıtıdır (Dinçkol, 2006: 53). Ne var ki bu anlayış, *kamuoyu* kavramına gölge düşüren bir anlayıştır. **Abbott Lawrence Lowell** bu konuda şöyle demektedir; “ *Halkın sesi belki de hakkın sesidir, ama buradaki ne ses ne de halk kavramlarının ne anlama geldikleri konusunda tartışmalar bir uzlaşmaya varamamıştır*” (Dinçkol, 2006: 54, Lefranc, 2001: 42)

Burada söz edilen *ortak görüş ve anonim kanaat* ile insanların ve *doğa üstünün* birlikte buldukları nokta gibi görünmekteyse de, *halkın* konuştuğu *dilin*, ortaya koyduğu *söylemlerinin* anlaşılabilir nedeni ve özü, kimi zaman kesinlikle “*logos*”¹⁴ tan daha çok bir kahinin tutarsız sesini andırmaktaydı (Landi, 2009: 3).

Bu *halkın sesi* olsa da, hiç bir özneye dayanmayan, sahipsiz bir *söylemdir*. *Halkın sesinin* büyük çoğunluğuna sahip olduğu, *gerçeğin* ve *yetkinin* de birer varsayımdır, gizemli bir

¹³Bir Yunanca oyununu Latince'ye çevirerek *Yunan tiyatrosunu* Roma'ya tanıtan kişi Yunanlı Livius Andronicus'tur. İlk Romalı oyun yazarı olan Naevius, *Fabula Palliata* adı verilen türün de kurucusudur. M.Ö. II. Yüzyıl' da *Roma tiyatrosunun* en önemli iki temsilcisi, Plautus ve Terentius, *Yeni Yunan Komedyası*'nı, *Roma toplumuna* uyarladı. Ama Roma'da tiyatroya gidenler, özellikle Terentius'un daha düşünsel içerikli oyunlarını izleyenler nüfusun sınırlı bir kesimini oluşturuyordu. *Roma tiyatrosu*, en baştan beri, Yunan kentlerinden daha büyük bir nüfusun incelmemiş, zevklerini karşılamaya yönelikti. Roma döneminde tiyatro sanatı ile ilgili en önemli yapıt, Horatius'un *Ars Poetika*'sıdır. *Ars Poetika*'da, tiyatronun eğitici işlevi ve biçimsel düzeni hakkında açıklamalar yapılmıştır. Roma tiyatrosunun iki büyük komedyaya yazarı Plautus ve Terentius, Atina Yeni Komedyasından aldıkları konuları Roma toplumsal yapısına, günlük yaşantısına, aile ilişkilerine uyarlamışlardır.

¹⁴**Logos** sözcüğü Yunanca'da **us** ile kavrama anlamında olup, duyguları kavrama anlamındaki **pathos** sözcüğünün tam karşılığına bir anlam taşımaktadır. Herakleitos'un varlık anlayışının temelinde yer alan ve başka bir dile çevrilemeyen **logos** sözcüğü ise, söz, düşünme, us, oran, ölçü gibi çok anlamlı bir sözcüktür.

anlam deposundan başka bir şey değildir. Bu durumun mantıksal bir açıklaması olmasa da, çılgınca doludizgin gidişin bir sınırı olabilmektedir. Burada bir *kararsızlık* söz konusudur. *Kararsızlık*, **Antik Yunan** kültüründe *doxa*, **Antik Roma** kültüründe Latince karşılığı *fama/rumor/söylence*¹⁵ temsil ettiği, beslenip güç aldığı, gerçek temel bir özellik olarak kendini göstermektedir. **Eneid**'in¹⁶ **IV. Kitabı**'nda, *fama/rumor*, doğru ve yanlış¹⁷ ayrımı yapmaksızın, *halkı kulağından* yakalayan, durumundan hoşnut, *kutsal* bir *canavar* olarak betimlenmesi boşuna değildir (Landi,2009: 3).

Bu *kamusal canavardan* herkes payına düşeni almıştır. **Gaius Cornelius Tacitus** gibi bir tarihçi bile, **Roma** eyalet ve kentlerinde yayılan *söylenceyi* almış, gerçek kanıtlar ile doğrulanamaz verileri birbirine karıştırarak, iktidarın gizli gücünü ya da olayların tanıklığını tarih yazımı disiplini içinde, ama *fama/rumor* aracılığında **Roma Yıllıkları**'na aktarmaktan kendini alamamıştır (Landi, 2009: 3).

Fama/rumor haberleri pazarlamadığı zaman, topluluk içinden bir birey bundan doğal bir biçimde yararlanır, *şan* ve *ünü* kendine mal eder. Genellikle dayanaktan yoksun ve asılsız bir biçimde *onursuzluk* ya da *şan şöret* dağıttığı durumlarda ise, *fama/rumor kamusal alanda* sürekli etkin olmaktadır. *Fama/rumor Cumhuriyet Dönemi*'nden beri genellikle, hiçbir zaman tarafsız olmamış, **Marius** ya da **Cicero** gibi, kendilerini konsül seçtirmek, zorunlu olarak siyasal güç kazanmak isteyen **Roma** seçkinlerinin *manipülasyonlarının* bir aracı olmuştur.

Romalı hukukçular *iktidarın* kaynağının halkta olduğunu ve *siyasal iktidarı* elinde bulunduran yöneticilerin bu hakkın kendilerine halk tarafından *vekaleten* verildiğini ileri sürmüşlerdir. Bu anlayış içinde, halkın *arzu* ve *iradesini* her şeyin kaynağı olarak görmüşlerdir. **Vox Populi**, **Vox Dei** söylemini de iktidarlarının *meşruiyetini* sağlama aracı olarak benimsemişler, şu ya da bu biçimde kullanmışlardır. Şurası gerçektir ki, ne **Antik Yunan** ne de **Roma**, halkın bazı haklara sahip olarak *siyasal iktidarlarını* sınırlayabilecekleri bir anlayışına hiçbir zaman sahip olmamışlardır (Kapani, 1976: 22).

Antik Yunan ve **Roma Dönemlerinde**, *kamusal* ve *özel alanları* çepeçevre saran *halkın kanaati/ ortak düşüncesi* üzerinde doğrudan etki eden, *siyasal iktidar* karşısında *tutum* ve *davranışlarını* belirleyen, sonuçta ona *siyasal alanda* bir *ortak* bir *kimlik* kazandıran *siyasal iletişimin* araçlarının başında hiç kuşkusuz filozofların *siyasal düşünceleri* ile **retorik** ve **propaganda** olmuş, varlığını **Roma İmparatorluğu**'nun parçalanmasına dek sürdürmüştür.

¹⁵Fama/rumor/söylentiler/ dedikodular anlamına gelmektedir. Kimi zaman da Roma'da bu iki sözcükle aynı anlama gelen ut aiunt kullanılmıştır.

¹⁶Romalı şair **Vergilius**'un **Roma İmparatorluğu**'nun destanı sayılan epik destanı. Destanın ana kişisi olan **Aeneas**, **Troyalı** bir kahramandır.

¹⁷*pariter facta et infecta canebat*

SONUÇ

Kamuoyu kavramını Antik dönemden alıp, **XVIII. Yüzyıl**'da ulaşmış olduğu anlamını daha iyi kavrayabilmek için, **Roma İmparatorluğu**'nun yıkılması sonrası gelişen olaylar içinde bu kavrama bir göz atmak, yeni koşullar içinde almış olduğu biçimi bilmek önemlidir.

Roma İmparatorluğu'nun parçalanması ile birlikte, barbar akınlarının **Avrupa** kentlerini tam olarak ortadan kaldırmamış olsa da, birer birer söndürdüklerini, **Antik Dönem**'den beri varlığını sürdüren **kamusal alanların** silikleşerek eski özelliklerin yitirdiklerini, her ne kadar **Cermen Kırallıkları Roma**'nın sistemi üzerinde kurulmuş olsalar da, bu **otorite** boşluğunu dolduramadıklarını, tüm **Avrupa**'da kendilerine *kont, dük, senyör* gibi adlar verilen, irili ufaklı *feodal yapıların* ortaya çıkmış olduğunu biliyoruz (Ekinci, 2016).

Bu dönem **Avrupası**'nda tümüyle *merkezi* olmayan *siyasal* ve *ekonomik* bir sistem egemen olmuştur. *Düşünce*, **İncil**'in ve *dogmatik kilise hukukunun* demir kalıplarına hapsedilmiş durumdadır. Merkezi otoriteden yoksun *feodalitenin* biçimlendirdiği devletlerin temel işlevleri de *kilise doğal hukuk kurallarına* bağlıdır. **Orta Çağ** boyunca bir yandan *senyörün*, diğer yandan da **Kilise**'nin baskısı altında yaşayan bireylerin *özgür kanaatler* oluşturması mümkün gözükmemektedir. Bu dönemde **Antik Yunan** ve **Roma** dönemlerinin “*siyasal insan*”ı, “*inanılan insan*”a dönüşmüş bir biçimde varlığını sürdürmektedir. **Orta Çağ**'da **Hıristiyanlık**'ın etkisi ile, *erdeme, siyasal katılım*la değil, *tanrısal iradeyle, itaatle* ulaşılabileceği görüşü egemendir (Ekinci, 2016).

Böyle bir ortamda, **kamuoyu Antik Yunan ve Roma** dönemlerine oranla iyice silikleşmiş cılız bir biçime dönüşmüştür. Bu nedenle farkedilmesi, kendinden söz ettirmesi pek mümkün görünmemektedir. Bu dönemde topluma egemen olan en önemli güç **Kilise**'dir. Bu bağlamda, kabaca da olsa, **Orta Çağ**'ın ve daha sonra **Yeni Çağ**'ın *kanaat* tanıtımlarında temel rol oynayan **İncil geleneği/Vetero ve Yeni Ahit** ile ilgili öğeleri de göz önünde tutmak gerekir. Burada da, *kutsal yazıların halkın ortak sesi* hakkında ortaya koymuş olduğu *yargıya* belli bir *kararsızlık* yükleyerek ayrı bir özellik vermektedir. **İsa**'nın çarmıha gerilmeden önce ve sonrası olmak üzere, **Eski Ahit**'te iki kez *vox populi/halkın sesi* terimi geçmektedir (Boureau, 1992: 1071):

Birinci durumda ki *inançsızlık* yüklü olan, *vox populi/ halkın sesi*, Tanrı ile çelişkili bir durum sergilemektedir. Bu durum peygamber tarafından da kabul edilmez. İkinci durumda; sokaktan ve tapınaktan yükselen ses ise, *Tanrı'nın gazabının* sesidir. **Yeni Ahit**, bu *dayatmacı geleneğin* gerçekleşmesine izin vermez. **İsa**'nın çarmıha gerilmesini isteyen **Halkın Sesi**, kesinlikle Tanrı'nın sesi değildir (Boureau, 1992: 1071). **Wetters**'in de vurguladığı üzere;

“...*İncilin mesajının yayılmasını ve kabul edilmesini anlatan tohum ekme işlemi (Marc,4) bu kez, iletişim süreci içinde, inandırma yeteneğini ve ilahi iradeyi bir araya getirmiş olması, kanaati akla getirmektedir: Bu durum bile, Yunan ya da Latin söylemlerinin üzerine kurulmuş olan, fama/rumor ile karşılaştırılamayacak kadar açık kanıt oluşturmaktadır...*” (Boureau,, 1992: 1071)

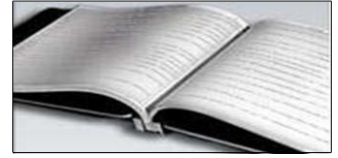
Gerçekten, **Antik Dönem**'in *söylemlerinden* süzülüp, *kanaatin* doğallığına yansıyan bu özelliğini, *siyasal modernitenin* kurucu öğelerinden biri olarak, **kamuoyunun** tam orta yerine oturabilmesi, onunla uzlaştırmak, dönemin koşulları içinde pek kolay görünmemektedir.

Orta Çağ ve sonrasında biçimlenmeye başlayan, ancak gerçek anlamıyla **XVIII.** Yüzyıl'da ortaya çıkan ve daha önceki anlamını kısmen de olsa geçersiz kılan, bu kavramı ne yapmak gerekir? Bu durumda **kamuoyunun** bir soyağacını yeniden oluşturmak yerine, *söylemin* bazı alanlarında, süreklilik ve kırılmaları anlam kaymalarını, göz önünde tutmak, daha da önemlisi, soru kaynağı oluşturan, bir *siyasal aktör* olarak ortaya çıkan, diğer *siyasal aktörler* üzerinde *siyasal alanda* bir *hegomonya* kuran bu kavramı içinde bulunduğu koşullar içinde belirlemek daha uygun görünmektedir.

KAYNAKÇA

- Abadan Nermin (1956): **Halk Efkarı, Mefhumu ve Tesir Sahaları**; Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayını, Ankara.
- Abbott [Frank Frost](#) (1901): **A History and Description of Roman Political Institutions**; Ginn and Company, Publishers, Boston.
- Aristoteles (1975) : **Politika. Çeviren.** Mete Tuncay, Remzi Kitabevi İstanbul.
- Aristoteles (1998): **Nikomakhas'a Etik**; Çeviren, Saffet Babur, Ayraç Yayınları, Ankara.
- Bourdieu Pierre (1997) : **Méditations Pascaliennes**; Seuil, Paris.
- Boureau Alain (1992): “*L'Adage Vox Populi, Vox Dei et l'Invention de la Nation Anglaise (VIIIe-XIIe)*“, *Annales ESC*, No: 4-5.
- Dinçkol Bihterin(2006) : “*Yönetilenlerin Öz Yönetimi-Kamuoyu*” Ticaret Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi, Yıl:5, Sayı: 10, Güz 2006/2, İstanbul.
- Duiker William and Spielvogel Jackson (2007): **World History**; Previous Editions Wadsworth.
- Ekinci Necdet (2016): **Başlangıcından Günümüze Siyasal İletişimin Temelleri**; Birinci Kitap, Hegomonyanın ve Kamuoyunun İnşasında Stratejiler, Olaylar, Olgular, Aktörler, Siyasal Düşünceler, İkinci Baskı Gece Kitaplığı, İstanbul.
- Gervasoni. [Miralle Cébeillac](#) (2006) : **La Royauté et la République Histoire Romaine**; Collection U, [Paris](#).
- Habermas J. (1997) : **Kamusalığın Yapısal Dönüşümü**; Çeviren T. Bora, M. Sancak, İstanbul.
- Herodote (1939) : **Histoires**; Livre III; **Thalie**, Les Belles Lettres, Paris.
- Kaufmann Laurence (2006): “*Opinion publique*”; **Le Dictionnaire des Sciences Humaines**; PUF, Paris.
- Kapani Münici (1976): **Kamu Hürriyetleri**; 5. Baskı, Ankara Üniversitesi, Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara.
- Lafrance [Yvon](#) (1981) : **La Théorie Platonicienne de la Doxa**; Editions Les Belles lettre, Paris.

Landi Sandro(2009) : ”*Notes pour une histoire de l’opinion publique comme categorie du discours politique*”: Hal, *Sciences de l’Homme et Société*. <https://hal.archives-ouvertes.fr/>

Lefranc Sandrine(2001) : “ *La Nature de l’Opinion Publique; Hermès, La Revue*” No: 31/3.

Meray Seha L.: “*Halk efkari ve Yoklaması*”, AÜSBFD., C. IX, Mart 1954.

Platon (1950): **Oeuvres Completes**: Traduction Nouvelle Et Notes Par Leon Robin, Bibliotheque De La Pleiade, Gallimard, Paris.

Platon(1992) : **Devlet**; Çeviren,S.Eyüboğlu-M.Ali Cimcoz,Remzi Kitabevi, İstanbul.

Pradeau Jean François(2009) : **Les Sophistes**; Vol.I, Flammorion. Paris.

Tekerek Nurhan, Tekerek İsmet (2008): “*Aristoteles’te Poetik ve Etik Bütünlük Örneklerle Eylem, Karakter ve Erdem*” Tiyatro Araştırmaları Dergisi, 26.

Tortop Nuri (1975): **Kamu Kuruluşlarında Halkla İlişkiler**; Gözden Geçirilmiş İkinci Baskı, İ.T.O.A.E. Yayınları, Ankara.

Uygun Oktay (2003): **Demokrasinin Tarihsel, Felsefî ve Ahlakî Boyutları**; İnkılap Yayınları, İstanbul.

Zimmern Alfred(1956): The Greek Commonwealth Politics and Economics in Fifth Cenury Athens; The Modern Lbrary Newyork, Newyork.

Summary

Public opinion continued presence of different forms in each period of history. This situation will be taken seriously There are good reasons. Common thought / opinion in the presence of the ancient Greek vocabulary testified great wealth, at least as a means of sliding that will reduce our errors. . *In this approach, one concept that emerged Doxa / Δόξα / false opinion in ancient Greece, in the first level, it stands as a synonym for thought.*

Roma was largely influenced by the ancient Greek idea. Doxa in ancient Greek culture, the Latin equivalent of ancient Roman culture fama/rumor/myth represented, he introduced power, comes as a real main feature.

To better understand the meaning of the concept of public opinion in XVIII.du century, take a look at this concept in the development of events after ancient times, it is important to know the shape taken in new conditions.

With the disintegration of the Roman Empire, the barbarian invasions, if not completely eliminate European cities that they put one, they lost their former properties of the public sphere has existed since ancient times, although the Teutonic Kingdom established on the system of Rome, even if that authority could not fill the void, the whole of Europe in their count, duke, named the elderly, we know that the emergence of large and small feudal structures.

In Europe this period was completely dominated by the decentralized political and economic system. Thought is limited to the case law of the Bible and dogmatic church iron mold. The state's basic functions as the central authority lacks the feudal church size also depends on

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 61 Mayıs - Haziran 2017

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZİSTAN

<http://www.akademikbakis.org>

the natural law. During the Middle Ages the overlord one side, the other side of individuals living under the pressure of the Church, it does not seem possible to create free convictions.